

מאורות בשמי בבל – רב ושמואל

שלום בנות!

לפני שאתחיל בנושא של השיעור הנוכחי, ברצוני לשאול אתכן כמה שאלות חזרה על החומר הקודם, אני מאמינה שאתן תדענה לענות מצוין וכך נוכל ברצף להמשיך לנושא הנוכחי. אם כן,

ש. חזרה: על איזו תקופה סיימתן ללמוד עכשיו?

ת. : על תקופת התנאים.

ש. חזרה: היכן היה המרכז התורני בתקופת התנאים?

ת. : בארץ ישראל.

ש. חזרה: את מי שימש המרכז?

ת. : את יהודי ארץ ישראל ויהודי בבל.

ש. חזרה: מאימתי יש יהודים בבבל?

ת. : מאז גלות ה"חרש והמסגר" נמצאים יהודים בבבל ולומדים בה תורה.

היות והמצב בא"י עתיד להשתנות ומרכז התורה יאלץ לנדוד למקום אחר, הקב"ה בחמלתו על עמ"י כבר הכין תשתית, רפואה למכה, והזריח בבל שני מאורי אומה, אדירי התורה ששיחד הכינו בבבל את הקרקע להצמחת מרכז תורה עצום במקום המרכז בא"י שעתיד להתמעט.

ש. ידע: האם יש מישהי שמכירה את המושג: "זרח השמש ובא השמש"?

ת. : כן.

ש. ידע: אולי תסבירי לכולנו מה פרוש המושג?

ת. : עוד לפני ששוקעת השמש כבר זורחת שמש אחרת.

נכון מאוד! זוהי המשמעות המילולית, אך אנו משתמשות במושג זה כדימוי.

ש. הבנה: עפ"י מה שדיברנו קודם כיצד מתבטאת משמעותו הרעיונית של מושג זה בתקופה שעליה אנו מדברות?

ת. : עוד לפני ששקעה שמשו של המרכז התורני- רוחני בא"י כבר שתל הקב"ה מאורות

שיפציעו בשמי יהדות בבל ויקימו בה מרכז תורני רב עוצמה.

פתיחה:

מי היו שני המאורות, אדירי התורה שהקב"ה הועיד אותם לתפקיד הנשגב של העברת התורה והפצת אורה מדור לדור ומא"י למקום גלותה בבבל? כדי לגלות מי הם, אני מחלקת עכשיו לכל קבוצת בנות ספר וכן הפניה למקור מסוים שעליכן למצוא בספר. חפשנה בזריזות את המקור הנדרש והעתקנה אותו לדף.

הבנות מקבלות את המקורות הבאים:

דעת זקנים שמות פרק א

פסוק טו

למילדות. רב ושמואל ח"א אשה ובתה יוכבד ומרים וח"א כלה וחמותה. יוכבד ואלישבע:

רע"י בראשית פרק כא

פסוק לג

אשל. רב ושמואל חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה. וחד אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות. ומצינו לשון נמיעה באהלים שנאמר **(דניאל יא)** ויטע אהלי אפדנו:

רש"י שמות פרק א

פסוק ח

ויקם מלך חדש. רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו (סוטה יא):

רש"י חגי פרק ב

פסוק ט

גדול יהיה. רב ושמואל חד אמר בבנין וחד אמר בשנים ששני בית ראשון ארבע מאות ועשר ובית שני ארבע מאות ועשרים:

רש"י קהלת פרק ב

וזה היה חלקי. ואחרי עשיתי כל אלה אין לי מכולם אלא זה, רב ושמואל חד אמר מקלו וחד אמר קידו, מקידה של חרש ששוחטין בה ויש פותרים ממדרש אגדה כל הענין בבתי מדרשות ותלמידים ובבתי כנסיות:

מסכת ברכות דף יז/א

אלופינו מסובלים רב ושמואל ואמרי לה רבי יוחנן ור' אלעזר חד אמר אלופינו בתורה ומסובלים במצות וחד אמר אלופינו בתורה ובמצות ומסובלים ביסורים

מסכת מגילה דף יא/א

מהודו ועד כוש רב ושמואל חד אמר הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם וחד אמר הודו וכוש גבי הדדי הוו קיימי כשם שמלך על הודו וכוש כך מלך מסוף העולם ועד סופו

מסכת מגילה דף יב/א

ובמלאות הימים האלה וגו' רב ושמואל חד אמר מלך פיקח היה וחד אמר מלך טיפש

מסכת סוטה דף יא/ב

ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים רב ושמואל חד אמר בתי כהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות

מסכת קידושין דף עב/ב

ואפול על פני ואזעק קול גדול ואומר אהה אדני ה' רב ושמואל חד אמר לטובה וחד אמר לרעה

מדרש רבה שמות פרשה א

ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהן וחד אמר שממסכנות את בניהם שכל העוסק בבנין מתמסכן

ילקוט שמעוני בראשית פרק יד

רב ושמואל חד אמר נמרוד שמו ולמה נקרא שמו אמרפל שהפיל אברהם אבינו לתוך כבשן האש. וחד אמר אמרפל שמו ולמה נקרא שמו נמרוד שהמריד כל העולם כלו עליו במלכותו:

ילקוט שמעוני בראשית פרק כג

מערת המכפלה רב ושמואל חד אמר שני בתים זה לפנים מזה וחד אמר בית ועליה על גביו.

ילקוט שמעוני יהושע פרק ז

כח"ב זמרי וכח"ב עכן, רב ושמואל חד אמר עכן שמו ולמה נקרא שמו זמרי שעשה מעשה זמרי, וחד אמר זמרי שמו ולמה נקרא שמו עכן שע"כ עונותיהם של ישראל.

ילקוט שמעוני תהלים פרק קמד

אלופינו מסובלים. רב ושמואל ואמרי לה ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר אלופים בתורה ומסובלים במצות, וח"א אלופים בתורה ובמצות ומסובלים ביסורין,

ילקוט שמעוני מלכים ב פרק ג

ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה על החומה, רב ושמואל חד אמר לשם שמים וחד אמר לשם ע"ז.

קעת כשכולין סיימתן, תקריא בת אחת מכל קבוצה את המקור שמצאתן.

(הקראת המקורות)

ש. הבנה: מי שהקשיבה בודאי תוכל לספר לנו מה המשותף לכל המקורות ששמענו?

ת. בכל המקורות מופיעים דברי רב ושמואל.

מצוין! אם כן, שני מאורי האומה שעליהם נדבר השיעור הם: רב ושמואל

מאורות בשמי בבל – רב ושמואל

שכיהנו במקביל כמנהיגי גולת בבל והאירו את חשכת הגלות, ובעצם פתחו תקופה חדשה בעמ"י והיו מראשוניה.

ש. ידע: איזה תקופה חדשה הם פתחו?

ת. : תקופת אמוראי בבל.

ש. ידע: מה זה בעצם אמורא / מה ההבדל בינו לבין תנא?

ת. : כינוי לחכמים שפעלו בא"י ובבבל מהתקופה שלאחר חתימת המשנה (סוף תקופת

התנאים) עד לחתימת התלמוד הבבלי.

מצוין! פירוש השם "אמורא" – מבאר ומפרש. האמוראים פירשו וביארו את דברי התנאים, אך סמכותו של אמורא פחותה מזו של תנא ולכן אין בכוחו של אמורא לחלוק על תנא. רב ושמואל בעצם היוו את הדור הראשון של אמוראי בבל.

מראה למח: דור ראשון לאמוראי בבל

כעת נחזור להתמקד במקורות שקראנו,

ש. הבנה: איזה עוד דבר משותף יש לכל המקורות שקראנו?

ת. : דבריהם של שני האמוראים סותרים זה את זה או מציגים דעות שונות לגמרי.

נכון מאוד. מה שמאפיין ובולט אצל רב ושמואל הוא שהם היו "בעלי פלוגתא"

מראה למח: "בעלי פלוגתא" – ישנה מחלוקת ביניהם.

שפירשו שהיה פילוג בדעותיהם ובסברותיהם, הם היו חלוקים ביניהם. וראו זה פלא, למרות המחלוקת ביניהם הם היו חברים להנהגה וללימוד ודבריהם מופיעים יחד בתלמוד כ"היות רב ושמואל", איך יתכן מצב כזה?

ש. ידע: בעצם ציינו שהיתה ביניהם מחלוקת, ובפרקי אבות אנו מוצאים משנה המתייחסת

למחלוקת, מהי המשנה?

ת. : "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים..."

מצוין! לפי זה הרי שאין פה שום סתירה, יכלו שניהם לחלוק אחד על השני כי הרי "שבעים פנים לתורה" ומשום שזה היה לשם שמים זה מתקיים ודברי שניהם מאירים לנו עד ימינו אנו. מכאן אנו לומדות על מעלתם של גדולי התורה כרב ושמואל וכן עוד זוגות של גדולי תורה שחלקו ביניהם כמו...

ש. ידע: מי מכירה עוד זוגות שחלוקים ביניהם?

ת. : אבבי ורבא, הלל ושמאי, ר' יהודה ור' מאיר, רב אמי ורב אסי, רב אשי ורב הונא, רב ששת

ורב נחמן וכו'

כל אלו למרות שהיתה ביניהם מחלוקת זה לא פגם ביחסיהם ולא הוריד מהכבוד שהם רחשו אחד לשני ולהיפך זו היתה מחלוקת לשם שמים שבסופה אכן התקיימה והיא מדגישה לנו את היופי והעומק של דברי התורה שמתפרשים לכמה אופנים.

כעת נעקוב אחר תולדות זריחתם של רב ושמואל עד שהגיעו למלוא אורם בבבל. אני משמיעה לכם עכשיו את תולדות חייהם, הקשבנה היטב והשלמנה בשכפול עפ"י הנקודות המצוינות לכם.

גאון הפלא:

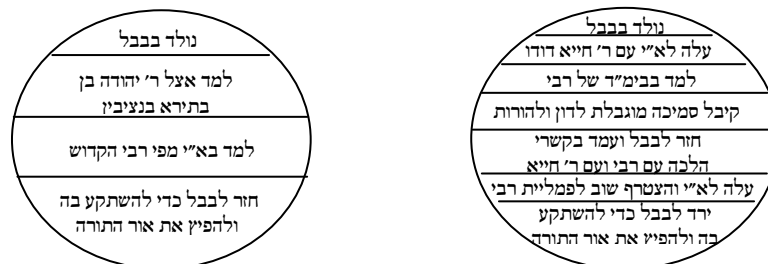
האמורא הגדול ר' אבא בר אביו הידוע יותר בכינויו "רב" נולד בבבל. הוא היה ממשפחה מיוחסת מאד שעפ"י המסורת התייחסה עד לדוד המלך. רב היה קשור בלב ונפש לדודו ר' חייא וכאשר עלה ר' חייא לא"י עלה רב איתו. בא"י היה ר' חייא דואג לו במיוחד, מחנכו ומלמדו, וכך קרה שגם הכניסו לביתו של רבי יהודה הנשיא. בפרק זמן זה גם נכנס לבית מדרשו של רבי והיה שם לאחד התלמידים המצטיינים ביותר. לאחר שהגיע לדרגה

כה גבוהה בתורה ובהלכה רצה רב לחזור לבבל מולדתו ולשם כך רצה לקבל סמיכה מרבי. רבי נתן לרב סמכות מוגבלת דהיינו לדון ולהורות אך לא להתיר בכורות. ירידתו זו לבבל היתה זמנית. גם במשך בזמן של שהותו זאת בבבל עמד בקשרי הלכה עם רבי ועם רבי חייא, ולאחר שעלה מחדש לא"י הצטרף שוב לפמליית רבי ולמד ממנו. גם לאחר פטירת רבי המשיך רב לשבת במחיצת בנו, הנשיא רבן גמליאל, ורק במשך הזמן החליט שוב לרדת לבבל והפעם כדי להשתקע בה ולהפיץ בה את אור התורה.

שמואל נולד בנהרדעא שבבבל לאביו הגדול ר' אבא בר אבא. רבים הם הסיפורים המלווים את לידת שמואל, המובאים בספרי מדרש שונים, אשר הצד השווה בהם שכולם רואים מראש את גדלותו של הבן הנולד, עד כי מדרש אחד משווה אותו ממש לשמואל הנביא. היה זה כאשר פעם אחת שלח ר' יהודה בן בתירא מנציבין הודעה לאביו של שמואל, שעסק במסחר משי, שיש בדעתו לקנות אצלו משי. כשהגיע ר' אבא ובידו הסחורה התחרט ר' יהודה ולא היה מעוניין לקנותה. בפנותו לאבא אמר ר' יהודה "הן לא קניין היה בינינו אלא כי אם דיבור בלבד" ענה לו על כך אבא "וכי אין דיבורך נאמן עלי יותר מממון?!". הדברים הללו הרשימו מאד את ר' יהודה ובמיוחד התרגש מהערך שיחס אבא לדיבור ואז אמר לו "אתה האמנת עלי בדיבור, תזכה להעמיד בן כשמואל הנביא שעליו נא' "וידע כל ישראל כי נאמן שמואל לנביא לה'..." וכמובן שגמר את המקח... ר' אבא שידע שבנו נועד לגדולות השקיע בו את כל כוחו והעמיד לרשותו את כל האפשרויות כדי שיוכל לשקוד על דלתי התורה באין מפריע. תקופה מסוימת למד אצל ר' יהודה בן בתירא בנציבין וגם הוא כרב היה תלמיד של רבינו הקדוש -- ר' יהודה הנשיא - בא"י. אחר כך עלה לבבל כדי להשתקע בה ולהפיץ בה את אור התורה.

קעת נקרא יחד את מה שהשלמתן (התלמידות מקריאות מהשכפול ותוך כדי כך יוצרים ע"ג הלוח שמש מן התשובות)

מראה מל:

במשך כ- 50 שנה הנהיגו רב ושמואל את בני דורם ואף לא"י הגיעה השפעתם. הם לימדו אלפי תלמידים והורו להמוני בית ישראל את אורחות החיים בין אדם לחברו ובין אדם למקום עפ"י התורה והמצוה. אישיותם הקורנת השאירה רושם חזק ובר קיימא על בבל ועל חכמיה לדורות. לנו אין שום השגה והבנה בגודל מעלתם של ענקי התורה הללו, כשם שאין לנו אפשרות לקלוט את עוצמתה המאירה של השמה ואם נביט בה נסתנוור ונמצמץ, כך כשנדבר על אישיותם ומעלתם של רב ושמואל ננסה רק לתת הצצה, לקלוט מעט מאורם המזהיר ונשתדל בעז"ה ללכת בדרכיהם.

קעת כל קבוצת בנות מקבלת עובדה או סיפור אודותם המביע פן כלשהו באישיותם. כל קבוצה נדרשת לקרוא את העובדה בעיון ולמצוא את קרן האור שמתבטאת בה, זה יכול להיות מידה, תכונה או כל מאפיין אחר. ולרשום אותה על קרן שאני אחלק לכם.

הבנות מקבלות את העובדות הבאות:

שמואל השתמש פעמים רבות בסמכויות שניתנו לו כי לתקן יחסי מסחר מקולקלים וכדי להכריח אנשי מסחר לנהוג באמת, בצדק ובישר. מלחמתו העיקרית היתה נגד מפקיעי שערים שהיו מנצלים מצבים זמניים לסחיטת מחירים גבוהים כגון: מלחמתו בקדרים שהיו מעלים את מחירי הקדירות לאחר הפסח כי נוהגים לא להשתמש בקדירות שלפני הפסח, ואיים עליהם שיתן היתר להשתמש בקדירות הישנות.

- ⦿ פעם, כאשר רצה שמואל לעבור גשר, עזר לו מישהו מתוך נימוס. לאחר מכן בא איש זה עם חברו להדין בפני שמואל אמר לו שמואל "פסולני לך לדין"
- ⦿ יחסו המכובד של שמואל אל בני אדם, בלי כל הבדל לא הכיר גבול, שמואל החדיר את הכלל ש"אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של גוי"
- ⦿ רב אמר על שמואל "כל רז לא אניס לך" שפרשו - אין סוד נעלם ממך, כל סודות התורה גלויים וידועים היו לפני שמואל. שמואל חי בדור דעה ורק הוא זה שזכה לקבל את התואר "דיין גולה" שמציין את שיא הבקיאות בהלכה.
- ⦿ שמואל התהלך עם כל אדם כאילו היה חברו ולא התבייש להודות לאחרים שהלכה כמותם ואף אם היה זה תלמידו. למשל לר' יהודה תלמידו המובהק הוא מודה "כמותך מסתבר יותר"
- ⦿ שמואל קבע בהלכותיו "מעוה של יתומים מותר להלוותם בריבית", "הלוואות היתומים אינם צריכים פרזבול" ועוד. בענין זה הלך בדרכי אביו והיה תומך ביתומים מכספו הפרטי וכן ראה את אחד התפקידים החשובים של בית הדין היהודי, להיות אב ליתומים.
- ⦿ שמואל שאב חכמות רבות מהתורה, והתמחה בשטחי מדע שונים ובמיוחד באסטרונומיה וברפואה שבהם התפרסם כמומחה גדול. בשטח הרפואה התמחה במיוחד ברפואת העיניים, הוא המציא תרופת משחה מיוחדת שהגמרא קוראת לה בשם "קילורין דרבי שמואל" הגמרא מספרת גם שאת רבי יהודה הנשיא, רבו, ריפא שמואל במשחה זו. כמובן שאת התמחותו ברפואה רתם שמאל לצרכי לימוד התורה, הוא השתמש בידיעותיו הרבות בשטחי הרפואה לצרכי הלכה יום-יומיים ובמיוחד להלכות שנוגעות לשבת.
- ⦿ כל מידותיו הטובות של שמואל, כמו ענוותנותו ויחסו הנפלא לכל אדם, לא מנעו ממנו להיות תקיף בעת הצורך, כשהרגיש שהתקיפות דרושה לכבוד התורה או לכבוד העם. טובת האדם, הציבור ומעל הכל טובת התורה עמדו בפני עיניו.
- ⦿ רב הגיע לאזור סורא ושמע אשה אחת שחה לחברתה "רבע ליטרא של בשר, כמה חלב צריך לבישול?" אמר לעצמו: כלום אינם יודעים שאסור לבשל בשר בחלב?! עמד ודרש להם דיני בשר וחלב.
- ⦿ רב התיישב תחילה בנהרדעא, בישיבתו של ר' שילא, וכשנפטר ר' שילא רצו למנות את רב לראש ישיבה תחתיו. אולם רב בשום אופן לא הסכים לקבל את המינוי ולהשיג בכך את גבולו של שמואל שהיתה לו ישיבה בנהרדעא לכן נטש את נהרדעא, עיר של גדולים וחכמים ועבר לעיר סורא.
- ⦿ רב הצטיין במידותיו ובמיוחד בחסידות, הדורות הבאים מעידים עליו שהיה נוהג בעשרה ענייני חסידות שתלמידיו לא יכלו לנהוג כמותו.
- ⦿ רב היה גדול באגדה, דרשותיו הרבות נמסרו לאחר מכן מפי מאות תלמידיו מדור לדור. דרשות אלו הקיפו את כל מערכות החיים של האדם כולל העבר ההיסטורי המפואר של עמ"י. הוא יצא בחריפות נגד המידות הרעות ובמיוחד נגד לשון הרע שהיא הגורמת לכל החורבנות. הוא גם התנגד בחריפות לסיגופים ולתעניות מיותרות. מאידך הוא קרא במאמריו ללימוד תורה מוגבר ולקיום מצוות. הוא קבע "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה, יבוא לשמה".
- ⦿ על תקופת לימודו של רב בישיבתו של רבי ישלנו עדות מר' יוחנן שהעיד שנים אח"כ כשרב שימש כראש ישיבה: "זכורני כאשר ישבתי לפני רבי בשורה הי"ז מאחורי רב, יצאו זיקוקי דינור, ניצוצות אש מפיו של רב לפיו של רבי, ומפיו של רבי לפיו של רב ואני לא ידעתי מה הם אומרים!!!"
- ⦿ עדותו של רב על עצמו: "שמונה עשר חודשים גדלתי אצל רועה בהמות לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר" לבכור בהמה יש קדושה תמידית והוא שייך לכהן כשהוא שלם בלא שום מום. רק אם נפל בו מום קבוע אין צורך לתיתו לכהן. מום עובר - זה מום שמתרפא תוך שנה. לשם הבנת ענין זה ישב רב למעלה משנה אצל הרועה כדי ללמוד היטב את טבעי הבהמה ומומיה ולדעת לפסוק את כל ההלכות הקשורות לכך.
- ⦿ רב רגיל היה לומר "לעולם אל ימנע אדם עצמו מבית המדרש ואפילו שעה אחת" מאמר זה מעיד בראש ובראשונה על עצמו.
- ⦿ למרות שרב חי ופעל לאחר חתימת המשנה ולמעשה כבר היה "אמורא", בכל זאת בעיני חכמי התלמוד הוא נחשב ל"תנא" הרשאי לחלוק על תנאים אחרים.

כעת, כשכולן סיימתן, אני מקרינה ומקריאה את העובדות, וקבוצה שמזהה את העובדה שהיא קיבלה שולחת נציגה שתאמר ותסביר לנו איזה קרן אור הם שייכו לכך, ותדביק את קרן האור סביב לשמש.
מראה מ:

(כאשר מזכירים את עובדת איסור השגת גבול) לפי סיפור זה אנו מבינות שלשמואל היתה ישיבה בנהרדעא ואכן היא היתה מגדלור שהפיץ תורה- זו אורה למרחקים.

מראה מ:

מפה

(להראות היכן נמצאת סורא והיכן נהרדעא ולהדביק שם תמונת ישיבה.)
 (לפני שמזכירים את סיפור שתי הנשים בסורא) מדוע תקע יתדו דווקא בסורא? אמרו עליו: "רב בקעה מצא וגדר בה גדר"
 ש. הבנה: מה מאפיין בקעה?

ת. : מקום פרוץ ונמוך.

כהוכחה לכך נביא עכשיו את הסיפור הבא (הקרנת סיפור שתי הנשים)
לא רק דיני בשר וחלב דרש להם רב אלא הגדיל בה תורה והאדירה ואפילו הקים בה ישיבה שאליה
נהרו אלפי תלמידים מכל העיירות וכך אט אט הפכה סורא לאבן שואבת ולמרכז של תורה ואז היא
נקראה "מתא מחסיא" – מקום גדור.
כאשר אנו מזכירות את ענין בקיאותו וגדלותו העצומה של שמואל נשים לב לדבר מעניין שקרה
למרות זאת.

ש. הבנה: אמנה לכן כעת רשימה של אמוראים והגדנה לי מה מצלצל לכן שונה:

רב יוסף, רב, רב פפא, שמואל, רב הונא.

ת. : רב- בלי שם נוסף ושמואל ללא תואר קודם.

נכון מאד! וכעת נתרץ זאת. לגבי רב כבר הזכרנו שזה היה תואר כבוד וכולם ידעו למי הכוונה.

ש. הבנה: לגבי שמואל מישהי יודעת או מנסה לשער מהי הסיבה שאין את התואר "רב" לפני שמו?

ת. : שמואל לא הוסמך לרב.

נכון מאד! מה שקרה הוא שכששמואל היה גדול בתורה הוא נסע לא"י כדי לקבל סמיכה מרבי, ורבי
אכן טרח והתעסק ורצה מאד לסומכו לפי ששמואל היה בקי וחכם כל כך. אך בסופו של דבר מסיבות
שונות לא עלה בידי רבי לסומכו והוא הצטער על כך מאד. ואז שמואל ניחם אותו ואמר לו שראה
בספרו של אדם הראשון- שזהו ספר תולדות הדורות - ששמו מופיע בו בתור "שמואל ירחינאה" ללא
תואר קודם. תכף נתייחס לכינוי "ירחינאה" ונבין מה הוא בא להביע.

אם כן, סקרנו את אישיותם של רב ושמואל, הבנו שזה רק מעט מזער, שביבי אור מתוך ההילה
שאפפה אותם, וכעת נתייחס ונרחיב על עוד מאפיין בולט אצל כל אחד מהם.

ש. חזרה: איזה כינוי הזכרנו בקודם לגבי שמואל?

ת. : "ירחינאה".

ש. הבנה: איזו מילה אתן שומעות במילה "ירחינאה"?

ת. : המילה ירח.

ש. הבנה: לאיזה חלק באישיותו אתן משייכות מילה זו? (הפניה לקרני האור)

ת. : לתחום התמצאותו באסטרונומיה.

ש. ידע: מישהי רוצה להסביר מה זה בעצם אסטרונומיה?

ת. : המדע החוקר את גרמי השמים.

שמואל היה מומחה גדול בתחום זה, ועוד הרבה לפני חכמי אומות העולם התמצא בכל מבנה היקום,
כי כל החכמות טמונות בתורה ושמואל שאב ממנה ידיעות וכמובן שניצל אותם לשם הבנת לימוד
התורה וקיום מצוותיה.

ש. הבנה: באיזה אופן יכל שמואל לנצל כשרון זה למען התורה והמצוות?

ת. : לצורך קידוש החודש ועיבור השנים.

נכון מאד! בבקיאותו הרבה בכל מהלכי צבא השמים זכה שמואל לדון ולקבוע את כל ההלכות
הקשורות לקידוש החודש ולעיבור השנים שזהו אחד החשבונות הקשים והמסובכים ביותר. הוכחה
לחכמתו הרבה בתחום זה אנו מוצאות בעדותו כל עצמו "נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנהרדעא"
שפרושו ידועים וברורים לי שבילי הרקיע כשבילי נהרדעא.

ש. ידע: מהם שבילי הרקיע?

ת. : מהלכי גורמי השמים ומסלולם של השמש, הירח והכוכבים.

ש. **הבנה:** ושבילי נהרדעא למה הכוונה?

ת. : לרחובות העיר נהרדעא.

ש. **הבנה:** איך במשפט זה מתבטאת בקיאותו העצומה באסטרונומיה?

ת. : את רחובות העיר נהרדעא מכיר שמואל מצוין שהרי זו עיר מולדתו ובה הוא גר, ובדיוק

באותה מידה התמצא שמואל בשבילי השמים.

נתאר לעצמנו שכמו שאנחנו מתמצאות ברחובות שבסביבות מקום מגורנו, כך התמצא שמואל בחכמת האסטרונומיה שאנו בכלל לא מבינות בה. שמואל השתמש בידיעותיו אלו להכנת לוח קבוע, כי לפעמים שליחי בית הדין מא"י לא הספיקו להגיע לכל המקומות בגולה, וכדי שלא יצטרכו לחוג שני ימים טובים הכין לוח לשישים שנה ושלחו לא"י לר' יוחנן. בנוסף ניצל שמואל את ידיעותיו באסטרונומיה כדי לצאת נגד ההשקפות המסולפות של הבבלים שהיו רווחות באותה התקופה לגבי גורל האדם הנקבע ע"י הכוכבים.

אם כן נחזור יחד:

ש. **חזרה:** כיצד מכונה שמואל?

ת. : "ירחינאה"

מראה טל:

ש. **חזרה:** מדוע מכונה כך?

ת. : על שם התמחותו בחכמת האסטרונומיה.

מראה טל:

על שם התמחותו בחכמת האסטרונומיה.

ש. **חזרה:** עד כמה התמצא שמואל בחכמה זו על פי עדותו על עצמו?

ת. : "נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנהרדעא"

מראה טל:

"נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנהרדעא"

ש. **חזרה:** לשם מה ניצל זאת שמואל?

ת. : לקביעת דיני עיבור השנים וקידוש החודש.

מראה טל:

לקביעת דיני עיבור השנים וקידוש החודש.

ש. **ידע:** איזה משמעות נוספת יש למילה "ירח"?

ת. : חודש, לפי שהחודש נקבע עפ"י הירח.

גם אצל רב אנו מוצאות את המוטיב של ירח במפעלו העצום "ירחי כלה" שפרושו על פי מה שאמרתן "חודשי כלה". יתכן שכבר נתקלתן במושג זה ואולי לא הבנתן בדיוק מה זה אומר, כעת נסביר זאת. כפי שכבר הזכרנו הקים רב בסורא ישיבה. ישיבת סורא קיבלה חשיבות מיוחדת לאחר שרב הנהיג בה את "ירחי כלה". ידע רב שלא כל אחד יכול להרשות לעצמו לימוד קבוע בישיבה, הרי הוא צריך לפרנס את משפחתו. מאידך, העבודה בחקלאות בה היו עסוקים רוב יהודי בבל - במיוחד אנשי הכפרים - דרשה התמסרות ועמל רב שלא אפשרו לו ללמוד אף את הדינים והמנהגים הפשוטים

והיסודיים. משום כך קבע רב חודשיים בשנה - אלול ואדר- כ"רחי כלה", בחודשים אלו היו מתאספים אלפי תלמידים ללמוד את התורה הקדושה שנמשלת לכלה. כינוסים תורניים אלו העלו את כבוד התורה ולומדיה. בלימוד ירחי כלה היו לומדים הלכות מיוחדות שנקבעו מראש והיו נושאים ונותנים בהלכות הללו. בחודשים אלו נקבעו גם "ירשי כלה" שהיו עוזרים ליד ראש הישיבה. בשבוע הרביעי של החדשים היו מתקיימות הרצאות תורניות מיוחדות להמון העם, אשר ע"י זה קיבל גם הוא הרגשת חשיבות מיוחדת. לפי המתואר בגמרא הגיע מספר הלומדים בירחי כלה בימי רבה בר נחמני ל 12,000 איש!!! בימינו, בדורות האחרונים, חידש את המנהג הזה הרב כהנמן מפונבז' שהחזיר עטרה ליושנה ושוב ניתן לראות מודעות הקוראות ללימוד ירחי כלה. ואם יצא לכם להיתקל בכך או שתשמענה על כך, תדענה שבחודשים אלו מתאספים המוני בית ישראל ולומדים בצוותא דברי אלוקים חיים, וכל זאת בזכות רב שהצליח בזמנו לעורר את החיים הרוחניים של יהודי בבל והשפעתו ניכרת עד ימינו אנו. אם כן נחזור בקצרה על נושא זה:

ש. חזרה: כיצד מכונה המפעל עליו דיברנו?

ת. : ירחי כלה.

ש. חזרה: מדוע יסד רב את "ירחי כלה"?

ת. : כדי לאפשר לכל אחד מישראל, אפילו להמון העם, את לימוד התורה.

אראף אל:

כדי לאפשר לכל אחד מישראל, אפילו להמון העם, את לימוד התורה.

ש. חזרה: מתי, באילו חודשים נערכו כינוסי "ירחי כלה"?

ת. : בחודשי אלול ואדר.

אראף אל:

בחודשי אלול ואדר.

ש. חזרה: מה למדו בכינוסים אלו?

ת. : הלכות מיוחדות שנקבעו מראש, והרצאות תורניות.

אראף אל:

הלכות מיוחדות שנקבעו מראש, והרצאות תורניות

רב ושמואל השאירו מורשת מפוארת לדורות בבחינת "ומצדיקי הרבים ככוכבים". שני מנהיגים אלו זכו להיות מעמודי התווך של התלמוד הבבלי, כפי שהזכרנו הוויתיהם היוו את הבסיס לתלמוד הבבלי. שמואל הצטיין בעיקר בדיני ממונות ורב הצטיין בעיקר בדיני איסור והיתר. ואכן בתלמוד נקבעו הלכות אלו על פיהם כמו שמציינת לנו הגמרא במספר מקומות ש: "הלכה כרב באיסורא וכשמואל בממונא". בתקופתם התרקם המפעל העצום של ה"תלמוד הבבלי" שקבע את צורתה הרוחנית של האומה עד ימינו אנו. תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם העמיקו בו ופיתחו אותו עד כי היה ליצירה הרוחנית הכבירה ביותר, המאירה את עיני הלומדים בה מאז ועד היום בכל הדורות בכל הזמנים ובכל המקומות. אם כן הכוכב המאיר בעוצמתו אותו הורישו רב ושמואל לדורות הוא: "התלמוד הבבלי".

כעת אקריא לפניכן מספר קטעים מתפילות שרב ושמואל חיברו, נסינה לזהות כל קטע לאיזה תפילה הוא שייך:

"ותודיענו ה' אלוקינו את משפטי צדקך, ותלמדנו לעשות בהם חוקי רצונך... ותנחילנו זמני ששון... ותורישנו קדושת שבת... ותבדל ה' אלוקינו בין קודש לחול... בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת..."

ש. ידע: איזה תפילה זו?

ת. : תפילת "ותודיענו" הנאמרת בערבית של יו"ט שחל במוצאי שבת.

"...כי לה" המלוכה ומושל בגוים... והיה ה' למלך... מלוך על כל העולם... ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ..."
"אתה זוכר מעשה עולם... אתה זוכר כל המפעל... כי זכר כל המעשים לפניך בא... ברוך אתה ה' זוכר הברית"

"...ובקול שופר עליהם הופעת... וקול שופר חזק מאד... ביום ההוא יתקע בשופר גדול... ברוך אתה ה' שומע קול תרועת..."

ש. ידע: מאיזו תפילה לקוחים קטעים אלו?

ת. : מלכויות זיכרונות ושופרות, הנאמרות במוסף של ראש השנה.

"מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלוקינו... ברכות והודאות לשמך הגדול... על שאנחנו מודים לך, ברוך קל ההודאות"

ש. ידע: כיצד מכונה תפילה זו?

ת. : מודים דרבנן, הנאמרת ע"י הציבור בשעה ששליח הציבור אומר מודים.

"גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם... ברוך אתה ה' רופא כל בשר ומפליא לעשות"

ש. ידע: בוודאי זיהיתן תפילה זו שהיא...?

ת. : תפילת "אשר יצר".

וכעת אחלק לכם את התפילה הבאה והגדנה לי מי חיבר אותה האם רב או שמואל?
(הבנות מקבלות את ברכת החודש)

ש. הבנה: מי חיבר את "ברכת החודש"?

ת. : רב

ש. הבנה: כיצד ידעתן זאת?

ת. : נאמר בה :בזכות תפילת רב..."

מראש לא:

כל אלו כוכבי אור שהעניקו לנו רב ושמואל.

סיום:

כשהוא מוקף במשפחה ענפה, רבבות מעריצים ואלפי תלמידים נפטר רב לעולמו זקן ושבע ימים (בשנת 247), מותו עורר אבל ובכי לא רק בבבל אלא בכל העולם היהודי בא"י ובארצות הגולה. שמואל חברו קרע עליו 12 בגדים, אחרים גזרו אבל לשנה תמימה, גם לאחר פטירתו המשיכו רבים להעריצו ואף היו משתמשים בעפר קברו לרפואה ולסגולה.הנהגת ישיבת סורא עברה מעתה לידי רב הונא- תלמידו הגדול של רב. שבע שנים לאחר פטירת רב הלך אף שמואל לעולמו (בשנת 254) את מקומו בישיבת נהרדעא מילא תלמידו הגדול רב נחמן. רב ושמואל, שני מורי האומה ומאוריה, זכו להיות המייסדים של תקופה חדשה בישראל אחרי דורו של ר' יהודה הנשיא – תקופת אמוראי בבל. לאחר פטירת שני מנהיגי הדור, רב ושמואל, הפיצו אלפי תלמידיהם את תורת רבותיהם העלו את ערך לימוד התורה בבבל, ויחד איתו את ערך המרכז הרוחני בבבל שעלה ונתעלה בצעדים איטיים אך בטוחים עד שהיה למרכז היהודי החשוב ביותר בעולם כול ואף מעל דרגת א"י הגיע.

ת.ו.ש.ל.ב.ע.